

Tömő-utca 2

Ahogy az ember a Nagytéplő-utcából befordul a Józsefváros szelid, csendes kis utcájába, a Tömő-utca, balkézfelől, a hosszú kerítés után mindjárt szemébe ötlök a kopt, sárgafalu régi ház: Tömő-u. 2.

Nevezetes ház, látszik az első pillanatra. Falán emléktábla, az emléktábla alatt hervadt virágú, pirosszalagos kosztó. Utoljára március tizenötödikén díszítették fel az emléktáblát, amely hirdeti:

„Ebben a házban lakott Táncsics Mihály 1872 augusztus 15-től 1876 június 3-ig.”

Az elhervadt koszorú helyébe most friss kerül, a tavasz új virágai virítanak majd a sárga falon, s emlékeztetnek arra, hogy *április 21-én van százötvenedik éve, hogy Táncsics Mihály, a nagy magyar szocialista író, a negyvenéves szabadságharc egyik hőse megszületett.*

A tömőutcai házban alig négy esztendőig lakott Táncsics, mégis ehhez a házhoz a vágyakozások és emlékezések fűzők, s nagyobb szerepet jelentett életében, mint amennyit az itt eltöltött négy esztendőből következtetni lehet.

Táncsicsnak mozgalmas, viharos ifjúsága volt. Sokat bolyongott, sokat vándorolt. Fáradihatatlanul róta az országutakat, s ebben a szüntelen vándorlásban rajzolódott ki előtte a boldog otthon képe, amelyben megpihenhet, munkájának és családjának élhet. Amikor mint felszabadult ifjú takácslegény, majd mint szabadságot segédtanító a dunántúli országutakat taposta s arcába vágott a hideg téli szél, arról álmodozott: milyen jó lesz majd egyszer, cse-

des, kedves házban — belülről hallgatói a szél sivitását.

És amikor sok megpróbáltatás és nélkülözés után kissé jobbra fordult az élete: *Magyar és német beszélgetések* című művét sikerült eladnia Lieckenstein Gusztávnak, utána pedig mint nevelő jól dotált álláshoz jutott, első dolga, hogy jöendő otthona alapjait megvesse és az Orczykert mögött hatszáz négyszögöles telket vásárolt. Kis viskó állt rajta, de Táncsics színes álmaiban felvilant az idő, amikor majd házat épít, kedve szerint való hajlékot.

Nemcsak a magyar vidék szerepelt Táncsics vándorlásaiban, hanem a külföld is: Bécs, Németország, Belgium, Hollandia, Franciaország és Anglia.

A takácslegényből lett tanító és író egyre mélyebbre ért a vándorlások alatt, mind többet látott és — mind erőteljesebben reagált arra, amit látott. *Népkönyv-e*, amelyet Lipcseben nyomtattak ki, már bátor hitvallás a szocializmus eszméje mellett. Meg is kapta érte a „honorariumot”, amikor hazatért külföldi útjáról, elfoglalt és a budavári József-lak-tanya börtönébe került, ahol Kossuth is raboskodott.

Nemhiába róta Táncsics ifjúkorában annyit az országutakat, megismerte a népet, a kisembereket, a szegényparasztság, a munkásság gondjait, bajait. Egyre határozottabban állt ki mellettük, egyre erőteljesebben hirdette a szocializmus eszméit és nem tudta megtörni az üldözés. Nemcsak a *Népkönyv* című munkájával volt baja, ott volt a *Hunnia jüggelensége* című műve, amely 1846-ban Haalában, 1848-ban Budán jelent meg, de olvasók kezébe nem igen került, mert mindkét alkalommal elkobozták. *Fővárosi Reform* című művét sem engedélyezte a cenzura és amikor ezt a könyvét is

idegenben, Tübingenben akarta kiadni, az osztrák kéz messzire el-ért és Bécs kérésére a württembergi kormány elkobozta a kéziratot.

Csoda ezek után, hogy amikor negyvenéves március 15-én a pesti ifjúság felvonult a várba és letörte Táncsics börtönéről a zárat, hogy az írónak visszaadja a szabadságot, — felesége, Seidel Terézia a viszontlátás első pillanataiban nem érzelmes és öfefeledt szavakat mondott, hanem március tizenötödikének egyik nagy eredményét harsogta feléje:

— Nincs többé cenzura!
Pár héttel később Táncsics már lapot indított, *Hölgyfutár, Honderű, Harsona, Március Tizenötödike* — érzelmes és fellengzős lapcímek áradataiban Táncsics egyszerű, erőteljes címet adott lapjának: *Munkások Lapja*. A cím egyben célkitűzés: a munkásokért, a szegényparasztságért akar dolgozni, harcolni, mint ahogy harcolt addig is. A emberi jogokért, az egyenlőségért. *Munkások Lapja* harcra és egyre erőteljesebben látta fel a panaszokat és igazságtalanságokat. Táncsicsnak sokszor akadt nehézség, nyomdáról nyomdára kellett vándorolnia s végül is bezűnlette megjelenését. De a lap nekrológia igen érdekes: *„Teljesen viruló egészségben élt és nem is természetes halállal mult ki, hanem megölték!”* — írja a Március Tizenötödike.

A szabadságra leverése után Táncsicsot úgy tartották számon, mint veszedelmes forradalmárt, „a második márciusi forradalom” egyik szervezőjét. Amikor bujdosásából előmerészkedett, hamar elfogták és újra viszontlátta a börtönfalakat. Tizenöt évi súlyos börtönre ítélik, amelyből — az amnesztia közbejövén — csak hetet töltött ki, de ez is tragikus számúra, mert raboskodásának ebben az időszakában hatalmasodott el szembaja.

A sok vándorlás és a fogságban töltött esztendő után, amikor 1867-ben megint kilépett a börtön rácsos cellájából, újra fellobbant benne a vágy, hogy otthon teremessen. A régi telek, rajta a kis viskóval, amit ott az Orczy kert mögött vásárolt, még mindig megvolt. Táncsics terveket dolgoztatót ki, kölcsönt szerzett és a Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1871-ben engedélyezte is a tervezett építkezést. Felépült a ház a Tömő-utcában... Emeletes ház.

Táncsicsnak nagy tervei voltak a házzal, azt forgatta a fejében, hogy majd *művésznövelő* rendez be a falai között, a szép tervekbe azonban beleszólt a próza. Az építkezésre felvett kölcsönt nem tudta törleszteni és a bank, amely a kölcsönt folyósította, mint minden bank, kemény volt és könyörtelen: 1876 június utolsó napjában megperdült a dob a tömőutcai ház felett.

Táncsics akkor hetvenhét éves volt. És hetvenhét éves korában újra kezébe kellett vennie a vándorbotot, elindult vidékre, s egyideig abból élt, vagy legalább is abból próbált megélni, hogy sajátkezüleg árusította az írásait. Három évvel később ismét visszatért a fővárosba, a vejehez költözött, az Űllői-útra. De a lengőszakállú öreg ember, még nyolcvanéves korában is alig hajlott alakja, kezében a vastag meggyfából sokszor megjelent itt a közelben, a Tömő-utcában, s fáradt, alig látó szeme ilyenkor megfátyolosodott.

Ez a ház a küzdelmeit, a reményeit s az emlékeit jelentette.

És most — a kései krónikásnak így mesél Táncsicsról a régi ház, amely különleges a maga nemében, mert amikor be akarunk menni az udvarára, kiderül, hogy — *nincsen kapuja*. A földszinti három-három ablak között, ahol a bejáratnak kellene lenni, asztalosműhely terpsz-

kedik. Itt fedezük fel az útbaigazítást: „Bejárat a 4-es számú házen keresztül”. A szomszédos, földszintes kis ház kapuján átlépve bukkan elénk az udvar, amely annyit látta a nagy szocialista író.

Most szorgalmas asszonykezek dolgoznak az udvaron, ameyen már zöldbeborultak a fák, a hátsó fal mellett az orgona is szendülőben van, s az áprilisi naphan lustán nyujtözik az átmelegedett köveken egy szürke macska. Amikor a ház épült, Táncsics 1872 március tizenötödikén kis négyoldalas nyomtatványt helyezett a ház alapkövébe. *Március 15-iki Emlék* volt a címe.

Ezt írta benne a löbbi között: „Hivatalos, tehát bíteles miniszteri jelentés szerint négyezer községben semmiféle iskola nincs... A férfikort elért lakosságnak kétharmadrésze választási jogokat nem élvez, csak terheket visel... Egy kiváltságos nemzeti osztály oly jogot bítorol, miszerint csak neki szabad a vizeken halászni, s mind folyókon, mind szárazon malmot halatni, italt mérlni, a rosszat is drága pénzért adhatni... Midőn a képviselőház a haza, az egész nép javára valamit törvényesen halároz: azt a főrendek, hacsak nyolcan vannak is a gyűlésen, vizsgálják, mondván: ezt és azt meg nem engedhetjük, mert az a mi külön saját érdekeinknek nem kedvez... Testvér fővárosunk Budapest Iskosainak tömege még német, vasuti közlekedésünk nyelve német, iparunk, kereskedelmünk nyelve szintén német... És én a magam részéről mégis erősen meg vagyok arról győződve, hogy akkor, midőn e sorok az alapkö alól napfényre jutnak: Hunnia hatalmas, a magyar diés leendő.”

Táncsics bölcsen jövendölt. Az áprilisi napfény vidáman ragyog a tömőutcai ház felett... (p. 1)